

УДК 343.131

СУТНІСТЬ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ ТА ЇЇ ВИДИ
кандидат юридичних наук, доцент, Удовенко Ж. В.

Національна академія внутрішніх справ, Україна, Київ

Україна, взявши курс на європейську інтеграцію, повинна встановити правовий режим інформації про особу, який би гарантував таємницю персональних даних і відповідав би сучасним стандартам. В статті досліджено особливості визначень інформації, які містяться в різних міжгалузевих нормах. Виявлено спірні питання щодо поняття «таємниця» та «інформація з обмеженим доступом». Розкрито поняття «особиста таємниця» та визначено, які відомості можуть бути її предметом. Надано класифікацію інформації про особисте життя громадян за ступенями її доступності.

Ключові слова: інформація, особисте і сімейне життя, особиста таємниця, професійна таємниця, персональні дані

Удовенко Ж.В. Сущность информации о личной жизни и ее виды / Национальная академия внутренних дел, Украина, г. Киев

Украина, взяв курс на европейскую интеграцию, должна установить правовой режим информации о лице, который гарантировал бы тайну персональных данных и отвечал бы современным стандартам. В статье исследованы особенности определений информации, которые содержатся в разных межотраслевых нормах. Выявлены спорные вопросы в отношении понятия «тайна» и «информация с ограниченным доступом». Раскрыто понятие «личная тайна» и определено, какие данные могут быть ее предметом. Приведена классификация информации о личной жизни граждан по степени ее доступности.

Ключевые слова: информация, личная и семейная жизнь, личная тайна, профессиональная тайна, персональные данные.

Udovenko Z.V. Related information about the nature of privacy / National academia of internal affairs, Ukraine, c. Kyiv

Ukraine took the course towards European integration, should establish a legal regime of information about a person, which would guarantee the secrecy of personal data and would meet modern standards. In the article the peculiarities of the definitions contained in the various cross-sectoral norms. Identified controversial issues concerning the notion of "secret" and "restricted access information". The article reveals the concept of "personal secret" and determined what information can be its subject. A classification of the information on private life of citizens by the degree of its accessibility.

Key words: information personal and family life, privacy, professional secrecy, personal data.

Вступ. Проблеми інформаційного права привернули увагу дослідників відносно недавно. Водночас інформаційне суспільство, що виникло й продовжує існувати на основі комп'ютерних технологій, – це вже реальність, з якою не можна не рахуватися. Активний розвиток комунікацій, особливо мережі Інтернет, дозволяє користувачам сучасних інформаційних систем безперешкодно взаємодіяти, передаючи один одному різні види даних. У результаті, користувачі можуть одержувати будь-яку бажану інформацію. Але науково-технічний прогрес у сфері інформатики, надаючи широкі можливості для збирання й аналізу відомостей про приватну особу, безсумнівно створює також загрозу неправомірного обмеження права на недоторканність її особистого життя, зокрема, у сфері кримінального провадження.

Основна мета статті полягатиме у визначенні теоретичних і практичних аспектів інституту невтручання в особисте та сімейне життя у кримінальному провадженні України, зокрема виявленої проблеми єдиної правової термінології та понятійного апарату щодо інформації про особу та режиму доступу до неї.

Досягнення цієї мети вимагає вирішення таких задач:

- 1) встановити співвідношення понять «таємниця» та «конфіденційна інформація»;
- 2) виявити спірні питання щодо поняття особиста таємниця;
- 3) усунути неузгодженості щодо режиму доступу до відомостей про особисте життя та юридично закріпити єдиний правовий режим інформації про особу.

Перш ніж розглянути правовий режим доступу до відомостей про особисте життя, доцільно звернутися до розроблених у законодавстві України та у юридичній літературі видів інформації залежно від режиму доступу до неї.

Україна, взявши курс на європейську інтеграцію, повинна встановити правовий режим інформації про особу, який би гарантував таємницю персональних даних і відповідав би сучасним стандартам. На жаль, чинне законодавство не цілком відповідає вимогам сучасності. У першу чергу привертає увагу відсутність у системі національного права України єдиної правової термінології та понятійного апарату в цій галузі суспільних відносин. Ключову роль у регулюванні інформаційних правовідносин відіграє Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII [1], який визначає поняття інформації як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. Аналогічне визначення міститься у статті 200 Цивільного кодексу України [2].

Відповідно до наведених законодавчих актів України, об'єктом захисту, на жаль, є лише документи (зафіксована на матеріальному носії інформація з реквізитами, що дозволяє її ідентифікувати), а також відомості, що відображені в електронному вигляді.

Водночас вважаємо інформацію як важливу суспільну категорію нематеріальним благом, розуміння якої не може бути зведене лише до наведених визначень. Вона має не просто специфіку, що відрізняє її від інших нематеріальних благ, але й усі інші закріплені нематеріальні блага, зокрема, результати інтелектуальної, творчої діяльності, особисті немайнові блага можуть бути пояснені і охарактеризовані через феномен інформації. Інформація

як благо, на нашу думку, може поглинати зміст інших нематеріальних благ і має, таким чином, визначатися з їх урахуванням. Більше того, законодавчих визначеннях інформації залишаються поза увагою людський фактор та конкретні відомості про особу.

Саме з цих причин Закон України «Про інформацію» не є універсальною правовою базою для захисту відомостей про особисте життя громадян. Для побудови універсального визначення звернемося до тлумачень інформації, які містяться в інших міжгалузевих нормах.

Зокрема, у частині 2 статті 1 Закону України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року № 2210-III закріплене наступне визначення інформації – це відомості у будь-якій формі та вигляді, на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації – карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо, фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів, пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості [3]. Наведене визначення уточнює, що це відомості у будь-якій формі та вигляді. Таким чином, відмічаючи специфіку інформації, законодавець намагався у зазначеному законі залишити певну свободу для використання на практиці більш місткого визначення інформації, ніж у Законі України «Про інформацію».

У юридичній літературі найбільш повним видається визначення інформації, дане О. В. Кохановською, яка зазначає, що «інформація – це нематеріальне немайнове благо особливого роду, яке нерозривно пов'язане з життям, з його виникненням і закінченням, що проявляється як особисте немайнове благо, як результат впливу на людину та інших суб'єктів та об'єктів права, як результат інтелектуальної творчої діяльності і як відомості про осіб, події та явища, предмети, об'єкти і процеси незалежно від форми їхнього представлення» [4, с. 176].

Таким чином, в умовах сучасного інформаційного суспільства й з метою охорони та захисту особистих немайнових прав та свобод людини в Україні, в

тому числі і від кримінального процесуального втручання, під інформацією пропонуємо розуміти будь-які відомості про особисте життя особи залежно від форми їх надання та/або отримання.

Варто зазначити, що кожен вид інформації має різний ступінь правової захищеності. У статті 32 Конституції України закріплено: «Ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених Конституцією України. Не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини» [5].

Не важко помітити три особливості цього конституційного формулювання:

– по-перше, під терміном «втручання» розуміється чотири аспекти інформаційної діяльності, а саме: збирання, зберігання, використання та поширення інформації про особу;

– по-друге, мова йде виключно про конфіденційну інформацію про особу;

– по-третє, винятки з цього правила можуть закріплюватися лише у Конституції України, а не в інших нормативно-правових актах.

Інформація з обмеженим доступом, на думку Л. П. Куракова та С. Н. Смірнова, характеризується терміном «таємниця». Відповідно до статті 21 Закону України «Про інформацію» до неї відносяться – таємна, державна та конфіденційна інформація. На думку цих авторів, конфіденційна інформація включає відомості про особисте життя, таємницю листування, телефонних розмов, поштових, телеграфних й інших повідомлень. Вказані науковці наголошують на існуванні інформації, що не підлягає поширенню. На їхню думку, така інформація не відноситься до конфіденційної, але вимагає заборони на своє поширення «через негативний вплив на стан суспільства» наприклад: порнографічні матеріали або відомості, пов'язані із зазіханнями на честь, добре ім'я або ділову репутацію [6, с. 5-8].

Важко погодитися із правомірністю використання терміна «таємниця» як синоніма поняття «інформація з обмеженим доступом». Обмежений доступ

означає, що в деяких випадках, за наявності відповідних підстав, доступ до відомостей все ж таки можливий. Водночас аналіз законодавства свідчить, що щодо деяких видів таємниць передбачається абсолютний захист. Так, наприклад, відповідно до частини 2 статті 27 КПК кримінальне провадження в судах усіх інстанцій здійснюється відкрито. Рішення про необхідність проведення судового розгляду у закритому судовому засіданні впродовж усього судового провадження або його окремої частини має бути викладено у вмотивованій ухвалі і допускається лише у чітко обмежених випадках, зокрема, якщо здійснення провадження у відкритому судовому засіданні може призвести до розголошення таємниці, що охороняється законом. До охоронюваної законом таємниці належить: державна таємниця (статті 1, 8 Закону України «Про державну таємницю» від 21 вересня 1999 р.); адвокатська таємниця (стаття 9 Закону України «Про адвокатуру» від 19 грудня 1992 р.); банківська таємниця (стаття 60 Закону України «Про банки і банківську діяльність» від 7 грудня 2000 р.), таємниця усиновлення (стаття 226 Сімейного Кодексу) та ін.

Термін «конфіденційний» означає такий, «який не підлягає розголосові; таємний, довірчий» [7, с. 570]; суто приватний, секретний [8, с. 885]. Інакше кажучи, за тлумаченням словників, конфіденційна інформація – ніщо інше, як секретні відомості, що не підлягають вільному поширенню. Водночас далеко не всі відомості про особисте життя становлять таємницю. Зокрема, не є таємницею відомості про сімейний стан або місце проживання особи.

Відзначимо, що за результатами проведеного нами анкетування 35% практичних працівників, які здійснюють кримінальне провадження і більш-менш орієнтуються у понятті «сімейна» та «професійна таємниця», не знають, що розуміти під терміном «особиста таємниця». Вважаємо за доцільне детальніше дослідити термін «особисте життя» стосовно проблеми визначення ступеня допустимого втручання судових і правоохоронних органів у цю делікатну сферу.

Зазначимо, що в науковій літературі немає єдності думок щодо змісту поняття «особиста таємниця». На переконання А. А. Фат'янова, особиста

таємниця не піддається класифікації, тому що вона базується на неповторності кожної людини. Особисту таємницю в основному становлять відомості про ті факти або події, які можуть спотворити образ особистості, у якому вона хотіла б постати перед суспільством [10, с. 14]. Додамо від себе – і поставити під сумнів добре ім'я та репутацію.

Звичайно, важко не погодитися з тим, що кожна людина – неповторна особистість і самостійно визначає, яку інформацію про себе вона хотіла б зберегти у таємниці. Проте вважаємо, що важливо визначити, які відомості можуть бути предметом особистої таємниці. До такого роду інформації варто віднести дані про: факти біографії особи; стан здоров'я; майнове становище; рід занять і вчинки; погляди, оцінки, переконання. З вказаним судженням погоджуються і практики. Зокрема, предметом особистої таємниці, на думку анкетованих, є відомості про: стан здоров'я (37%), факти біографії особи (20%), погляди, оцінки, переконання (19%), майнове становище(15%). Також деякі з них називають таємницю спілкування. Дійсно, таємниця листування, телефонних розмов, поштово-телеграфної кореспонденції і інших повідомлень найтіснішим чином пов'язана з охороною таємниці особистого життя. Водночас воно є дискусійним у теорії кримінального процесу. На думку А. А. Фат'янова, норми, що регламентують ці питання, становлять самостійний правовий інститут, відмінний від інституту особистої таємниці – таємницю зв'язку. Її суть полягає у створенні умов, що виключають можливість одержання інформації, переданої каналами зв'язку, будь-якими третіми особами [10, с. 13]. Розглянуту таємницю І. Л. Петрухін, навпаки вважає за необхідне відносити не до професійних, а до особистих таємниць, тому що клієнт довіряє пошті й телеграфу не сам зміст кореспонденції й розмов по телефону, а лише пересилання кореспонденції (без ознайомлення з нею) або технічне забезпечення телефонних розмов (без їхнього прослуховування). [11, с. 16].

Вважаємо, що така позиція викликає заперечення з наступних міркувань:

– по-перше, незважаючи на зазначені ознаки, властиві цьому виду

таємниці, слід відмітити, що професійна таємниця – це, наприклад, медична таємниця, таємниця сповіді, таємниця усиновлення, таємниця нотаріальних дій і реєстрації актів цивільного стану, таємниця судового захисту й представництва тощо. Це таємниці, довірені представникам певних професій з метою здійснення (захисту) своїх прав та законних інтересів. Її зміст становить особиста таємниця, що довірена їхніми носіями особам певної професії: лікареві, священикові й т.п. Тому відмінною ознакою професійної таємниці від особистої – є наявність суб'єкта, який в силу виконання своїх посадових обов'язків має доступ до відповідних відомостей. У першу чергу це відноситься до таких видів комунікації, як, наприклад, телеграф або пейджинговий зв'язок. Телеграфіст (у першому випадку) або оператор (у другому) мимоволі стають носіями відомостей особистого характеру, адже передача повідомлення, враховуючи технічні особливості даних видів зв'язку, допускає ознайомлення з його змістом;

– по-друге, кримінальний процесуальний закон дозволяє присутність співробітника пошти при виїмці кореспонденції (ч.1 ст. 262 КПК). У цьому випадку на них покладається прямий обов'язок збереження особистої інформації – поряд зі співробітниками слідчих чи оперативних органів (ч.5 ст.262 КПК);

– по-третє, у таємниці листування можна виділити дві сторони: таємницю змісту і таємницю самого факту поштового або телеграфного відправлення. Навіть якщо співробітникам пошти або телеграфу недоступний зміст кореспонденції, сам факт її відправлення в кожному разі не є для них таємницею.

Таким чином, таємниця кореспонденції та телефонних розмов – це не професійна таємниця чи таємниця зв'язку, а безумовно особиста таємниця, про що свідчать і положення Конституції України.

Висновки. Враховуючи викладене, приходимо до висновку, що особиста таємниця – це відомості про стан здоров'я, про факти біографії особи, про погляди, оцінки, переконання, таємниця творчості й спілкування, таємниця

інтимних взаємин, таємниця житла, щоденників, особистих паперів. Ця таємниця є особистим надбанням та є обмеженою в доступі. Інформація про особисте життя громадян з обмеженим доступом може бути отримана зацікавленим органом тільки у випадках, прямо передбачених законом, на законних підставах і з дотриманням гарантій її подальшого нерозголошення. До таких гарантій КПК України відносить таємницю досудового розслідування (частина 2 статті 222) й можливість проведення закритого судового засідання (частина 2 статті 27) .

Раніше нами зазначалося, що не вся інформація про особисте життя становить таємницю й не вся особиста таємниця, у свою чергу, є таємницею особистого життя. Наприклад, не є таємницею відомості про місце проживання або про сімейний стан. Ці відомості є відкритими у доступі.

Водночас адвокату повідомляють не лише відомості, що стосуються особистого життя підзахисного, але й відомості, що відносяться до обставин вчиненого злочину. Тому при спробах класифікувати інформацію за її доступністю, в кримінально-процесуальній літературі використовується й інше поняття, що характеризує інформацію про особисте життя – «персональні дані».

Так, на думку С. І. Семилетова, інформацію як об'єкт правовідносин можна розділити на наступні види: масова (відкрита, вільно розповсюджувана інформація); інформація про державну таємницю (закрита); конфіденційна інформація (обмеженого доступу), що у свою чергу ділиться на: службову інформацію, інформацію про комерційну й службову таємницю (у тому числі професійна таємниця), інформацію про громадян (персональні дані), інформацію про інтелектуальну власність, інформацію, заборонену для поширення [12, с. 74].

Категорію «персональні дані» цей науковець пропонує визначити як відомості про факти, події й обставини особистого життя громадянина, його особисті й сімейні таємниці, що дозволяють ідентифікувати його особистість, розголошення яких наносить громадянину певну моральну і матеріальну

шкоду. До таких даних, на його думку, можна віднести домашню адресу й телефон особи, адресу електронної пошти і т. п., а під особистим життям насамперед варто розуміти інтимні подробиці.

З такою пропозицією важко погодитися. Як уже було зазначено раніше, сфера особистого життя аж ніяк не вичерпується «інтимними подробицями». Думаємо, що така підміна понять веде до зменшення гарантій правової захищеності особистості від необґрунтованого втручання в особисте життя. Висновок про відкритий характер цих відомостей можна зробити з аналізу ст. 8 Конвенції про захист прав людини та основних свобод (1950 р.), у якій зазначено: «Кожен має право на повагу до його приватного і сімейного життя, до житла і до таємниці кореспонденції» [13]. Повага до приватного життя це не є його таємниця, а заборона втручатися в особисте чи сімейне життя, вторгатися до житла.

На наш погляд, практичний зміст такої класифікації – це встановлення єдиного правового режиму для відповідних груп відомостей. Очевидно, що підхід законодавця до захисту таких даних, як інформація про сімейний стан, вік або місце проживання і таких, як, наприклад, зміст щоденників й особистої переписки, неоднаковий і не повинен бути однаковим, у тому числі й у сфері кримінального процесу.

Коректнішим вважаємо визначення, дане у статті 11 Закону України «Про інформацію»: «Інформація про фізичну особу (персональні дані) – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована» [1]. Тому особисту й сімейну таємницю можна розглядати як приватний вид персональних даних, що перебуває під особливим захистом закону.

Водночас певна частина даних, що стосується особистого життя, не може бути отримана органами, що здійснюють кримінальний процес, ні за яких умов, оскільки охоронюваний законом інтерес особистості ставиться вище встановлення достовірних даних. Такі дані є закритою інформацією й можуть бути позначені терміном «абсолютна таємниця». До абсолютних видів таємниці

відносяться: адвокатська таємниця, таємниця представництва (представника потерпілого цивільного позивача, цивільного відповідача), таємниця сповіді.

Отже, інформацію про особисте життя громадян за ступенями її доступності органам слідства й суду, можна розділити на три групи: закриті дані, дані з обмеженим доступом і дані, що не становлять собою таємниці.

Дані про особисте життя, що не становлять собою таємниці, кримінальний процесуальний закон не визнає об'єктом охорони. Це відомості про місце проживання, сімейний стан, вік і т. д. Для інформації з обмеженим доступом, що містять зміст лікарської таємниці, таємниці усиновлення, нотаріальної та банківської таємниць, таємниці листування, поштових й інших повідомлень, телефонних розмов та для інформації, закритої у доступі, українське законодавство бере під охорону, встановлюючи специфічний правовий режим доступу.

Література:

1. Закон України «Про інформацію» від 02.10.1992 р. № 2657-XII // *Відомості Верховної Ради України*. – 1992. – № 48. – С. 650.
2. *Цивільний кодекс України // Офіційний вісник України*. – 2003. – № 11. – С. 461.
3. Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11. 01. 2001 р. № 2210-III // *Відомості Верховної Ради України*. – 2001. – № 12. – С. 64.
4. Кохановська О. В. *Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві: монографія / О. В. Кохановська*. – К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2006. – 463 с.
5. *Конституція України // Відомості Верховної Ради*. – 1996. – № 30. – 141 с.
6. Кураков Л. П. *Информация как объект правовой защиты / Л. П. Кураков, С. Н. Смирнов*. – М : Гелиос, 1998. – 240 с.
7. *Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод., допов. та CD) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел*. – К. ; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. –

1736 с. : іл.

8. *Новий тлумачний словник української мови: у 4-х т. / укладачі В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – К. : АКОНІТ, 1998. – Т. 1. – 926 с.*
9. *Лихова С. Конфіденційна інформація як об'єкт кримінально-правової охорони / С. Лихова // Прокуратура. Людина. Держава. – 2005. – № 4. – С. 47–48.*
10. *Фатьянов А. А. Тайна как социальное и правовое явление. Ее виды / А. А. Фатьянов // Государство и право. – 1998. – № 6. – С. 14–16.*
11. *Петрухин И. Л. Личная жизнь : пределы вмешательства / И. Л. Петрухин. – М : Юрид. лит., 1989. – 192 с.*
12. *Семилетов С. И. Информация как особый нематериальный объект права / С. И. Семилетов // Государство и право. – 2000. – № 5. – С. 67–74.*
13. *Конвенція про захист прав людини та основних свобод від 04.11.1950 р. // Голос України. – 2001. – № 3. – С. 6–8.*

References:

1. *Zakon Ukrayiny «Pro informatsiyu» vid 02.10.1992 r. № 2657-XII // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – 1992. – № 48. – S. 650.*
2. *Tsyvil'nyy kodeks Ukrayiny // Ofitsiyyny visnyk Ukrayiny. – 2003. – № 11. – S. 461.*
3. *Zakon Ukrayiny «Pro zakhyst ekonomichnoyi konkurentsyyi» vid 11. 01. 2001 r. № 2210-III // Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrayiny. – 2001. – № 12. – S. 64.*
4. *Kokhanovs'ka O. V. Teoretychni problemy informatsiynykh vidnosyn u tsyvil'nomu pravi: monohrafiya / O. V. Kokhanovs'ka. – K.: Vydavnycho-polihrafichnyy tsentr «Kyivivs'kyu universytet», 2006. – 463 s.*
5. *Konstytutsiya Ukrayiny // Vidomosti Verkhovnoyi Rady. – 1996. – № 30. – 141s.*
6. *Kurakov L. P. Ynformatsyya kak ob'ekt pravovoy zashchyty / L. P. Kurakov, S. N. Smyrnov. – M : Helyos, 1998. – 240 s.*

7. *Velykyy tlumachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy (z dod., dopov. ta CD) / Uklad. i holov. red. V. T. Busel. – K. ; Irpin' : VTF «Perun», 2009. – 1736 s.: il.*
8. *Novyy tlumachnyy slovnyk ukrayins'koyi movy: u 4-kh t. / ukladachi V. V. Yaremenko, O. M. Slipushko. – K. : AKONIT, 1998. – T. 1. – 926 s.*
9. *Lykhova S. Konfidentsiyna informatsiya yak ob'yekt kryminal'no-pravovoyi okhorony / S. Lykhova // Prokuratura. Lyudyna. Derzhava. – 2005. – № 4. – S. 47–48.*
10. *Fat'yanov A. A. Tayna kak sotsyal'noe y pravoe yavlenye. Ee vydy / A. A. Fat'yanov // Hosudarstvo y pravo. – 1998. – № 6. – S. 14–16.*
11. *Petrukhyn Y. L. Lychnaya zhyzn' : predely vmeshatel'stva / Y. L. Petrukhyn. – M : Yuryd. lyt., 1989. – 192 s.*
12. *Semyletov S. Y. Ynformatsyya kak osoby nemateryal'ny obekt prava / S. Y. Semyletov // Hosudarstvo y pravo. – 2000. – № 5. – S. 67–74.*
13. *Konventsyya pro zakhyst prav lyudyny ta osnovnykh svobod vid 04.11.1950 r. // Holos Ukrayiny. – 2001. – № 3. – S. 6–8.*